

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 1. julija 1865.

List 13.

Rožnik.

Rožnik! tvoje cvetje milo
S tabo naglo je vsahnilo —
Ni ga, ko ga pridem brat!
Vidim pa, de cvetje zalo
Je razvilo in pognalo
Lep in nadepolni sad

Rožnik mladim vsem naj slaji
Tudi kmali bo pri kraji;
Alj pa cvetje kaže plod?
Skerbi, oj mladina draga,
Da nabereš dosti blága,
Ki bo slavil te povsod!

— 0 —

Kako naj učitelj skerbí za zdravje svojih učencev? Kaznovanje.

(Konec.)

Ali je treba učence s šibo kaznovati, ali ne, so že mnogi šolski možje pretresovali. Nekteri terdijo, da je telesno kaznovanje zoper vljudnost; drugi pravijo, da se v svobodni državi ne spodobi, da bi otroke topli. To bi bila pač svoboda, da se Bogu smili! Zeló se tisti moti, ki misli, da je svoboda le v tem, da vsak — tedaj tudi otrok — rogovili, kakor se mu poljubi. Taka svoboda bi bila razujzdanost in bi človeštvo pahníla v neizrečeno nesrečo. Neumerli vladika Slomšek piše: „Šiba je zdrava, in dober je strah, pa le za potrebo in kar je prav; preveč in premalo, preredko in prepogosto ni zdravo šibo rabiti. Šiba naj bo zdravilo, ne vsakdanje kosilo za otroke“. —

O tem je v „Tovaršu“ neko izurjeno pero že toliko pisalo, da nam tega ni treba obširnejše obdelovati.

Svarjenje in poduk.

Življenje neskerbne mladosti je vedno v veliki nevarnosti, in toliko bolj, ker otroci ne poznajo nevarnost, da bi se jih varovali in ogibali; pregovor pa: „Opečeno dete se boji ognja“, je predraga skušnjava. Nevarsčine, ktere protijo mladosti pri zabavah, pri igrah in v navadnem življenji, so zelo različne; zategadel je treba, da se otroci privadijo, da so pazni in previdni in da niso lahkomišelní. Učitelj naj pokaže svojim učencem, kako lahko se človek poškoduje na zdravju, kako žalostne nasledke ima nepazljivost in neprevidnost, kako drago plačuje človek lahkomišelnost ene same ure, kako neumno je, za trenutek červivega veselja, kupiti leta dolgega terpljenja, in kako potrebno je, da ne mislimo samo na bližnje, ampak tudi na oddaljene nasledke. Poočitovanje v zgledih več veljá, kakor še tako izverstni govori. Priporočuje naj se učencem zmernost in premagovanje samega sebe; to je naj močnejša bramba zoper lastno poškodovanje. Opomine pa naj učitelj vedno podpira s svojim zgledom. Kedar učitelj svari ali opominja, naj varuje 1) da nevarsčin ne popisuje napčno, prenapeto ali nedoločno, kar bi otroke še bolj osupnilo; kolikor bolj spoznavajo nevarnosti, toliko ložeje se jih varujejo. Samo spoznanje pa še tudi ni zadosti; treba je tudi voljo otrok nagibati, da radi spolnujejo, kar vejo, da je dobro. Svaré naj se 2) take nevarnosti, v ktere otrok lahko zabrede, le o prilikah, nikdar pa nalasč, vselej pa iz same ljubezni do otrok, in sicer tako, da svarjenje ne postane prepoved. Dr. C. Müller je naštel pet naj večih nevarsčin za učence, namreč: kopanje v tekočih vodah, dersanje po ledu, ogenj, živino, hudo vreme, kedar so pod milim nebom, na poti ali na paši. (Beri Jahrbuch (Mareš) 1855. str. 176 — 181). — Duša je gospodar v telesu in veliko pripomore k njegovemu blagru. Vse strasti in vse druge dušne bolezni in preobilno napenjanje podirajo telesni blagostan. Zapeljivost, gerde nečiste šale in burke, pregoreča po branji nespodobnih bukev vneta domišljija večkrat pahnejo mladost v strašno pregreho hudega oskrunjenja samega sebe — v brezno, iz kterega težko ali nikdar ne vstanejo. Zategadel ne smejo biti otroci nikdar brez dela; posebno kaj takega naj delajo, da se bota glava in serce ob enem zabavljala; domišljije naj se obujzdá, in budé naj se žlahtne čutila. Sramožlji-

vost, v mlado serce vcepljena, je mogočna bramba zoper vse take strašne hudobije. Tudi misel na smert in ojstrega sodnika pri pobožnih otrocih je včasih zadosti, da se obvarovajo in ne pridejo v take neizrečeno pogubljive spačenosti.

Obrazi iz odgojilne povestnice pri paganih.

Sokrat je podučeval le mladenče in može, žen pa nikdar ne. Ženske je spoštoval, pa menda se mu niso sposobne zdele za njegovo podučevanje, kajti on je le bolj pamet obdeloval in zahteval premišljevanje; pri ženskih pa bolj serce prevaguje. Podučeval ni samo brez plače, temuč tudi, kako in kjer se mu je dopadalo in kterega je hotel. On sam od tega tako govori: „Prav za prav nisem nikjer in nikoli nobenega podučeval; kedar me je pa kdo pri mojih opravkih ali pri mojih pogovorih hotel poslušati, mu tega nisem zavidal, naj bo že mlad ali star.“

Sokrat pa je imel tudi poseben dar za učenika. Njegov duh je bil veder in čil, in znal je druge zbujati; bil je pa tudi нравno resnoben. Za to je pa tudi imel tako moč do svojih učencev. Hotel je, da vsa vednost naj človeka pripelja do nrave in čednosti, da bo življenje prav razumel. Mogel je tudi reči, da se čednost dá naučiti, ker jo je kazal v svojem življenji. Govori on od neke skrivne moči, katero naj ima učenik do učencev; ta moč je bila ljubezen in spoštovanje učencev do njega. To se je naj bolje vidilo nad tistim mladenčem, kateri je bil tako lahkomišljen, razujzdan in slave hlepen — nad Alcibijadom.

Sokratova modrost je bila djanska. On ni bil vsegavedež, tudi tega ni terjal od svojih učencev, ampak hotel je, da bi bili djansko pametno mislili. Sokrat je namreč vse izpeljeval na djansko naravo in na spoznanje verskih resnic.

Njegovo učilo pred vsem je, zavoljo ktere so ga tako slavili, pa tudi sovražili. „Ti bi zmirom“, rekel mu je Hippias iz Elide, „le druge izpraševal in v kozji rog vganjal, sam pa nikdar ne odgovarjal in svojih misel povedal“. Poslednje sicer ni res, ker Sokrat je odgovarjal in svoje misel razodeval, pa bolj nikavno, tako da je zmote razdeval in druge napeljeval, da so resnico, katero je on mislil, sami najdili in povedali. Naredil se je, kakor da bi kaj ne vedil ali razumel, in iskal je pravega pod-

učenja pri vsaki priložnosti, bodi si da so bili njegovi učenci veseli ali žalostni, se je pogovarjal z njimi, si je mislil njih stan, njih okolščine in je tako podučeval. V dvomljivih rečeh je začel pri obče znanih resnicah; njegovo sklepanje je potemtakem postalo matematično resnično, in je prepričevalo in za saboj potegovalo. Kar dan današnje imenujemo Sokratovo metodo, ni takošna, kakoršno je on imel v navadi. On ni namreč nobene posebne vednosti ali sisteme učil, ampak hotel je človeka le napeljati, daje modro mislil in živel; dandanašnji se pa te metode poslužimo, kedar hočemo kakšno reč komu razjasniti.

Sokratova metoda ima dvojno stran, nikavno in pozitivno ali stavilno. Perva je Sokratova zabavljiva beseda. Modroslovec se nevednega dela, in se od tega, s katerim se pogovarja, daje podučevati; vedno izpraševaje ga pa tako v zadrege spravi, da ne vé ne naprej, ne nazaj. In v tej zadregi pa učenec spozná, da tega ni vedil, česar si je domišljeval; človek sam sebi ne zaupa. Po tej metodi bi človek le spoznal, da nič ne vé. Veliko takšnih pogovorov je le v to namerjalo.

Positivna stran pa je bila, da je druge k dobrim mislim napeljeval. Modri je namreč tega, kterege je izpraševal, neprestano izpraševal, in ker je njegove zapopadke razjasnoval, je zbujal v njem misli poprej neznanе. Navezal ali začel je svoje govorjenje s konkretno rečjo, t. j. takošno, kakoršno razumevamo s počutkimi, je prideval naj bolj navadne predstave od te reči in razjasnoval z naj bolj navadnimi prikaznimi iz vsakdanjega življenja; in ko je primerjal posamesne reči med sabo in ločil slučajne reči od bistvenih, je razložil splošno resnico in razjasnil zapopadke.

Da bi bil n. p. povedal, kaj je pravičnost, je pokazal posamesne zglede pravičnosti, in iz tega je izpeljeval splošni zapopadek te čednosti. Iz tega tudi spoznamo, kam je meril Sokrat s svojo izpeljavo, da bi bil namreč reč definiral (popisal). Jaz pa popisujem reč, če povem kaj je, kakošna je, in kaj ima v sebi. Zakaj je Sokrat tako delal, se lahko razumíc. Le zato je razlagal posamesno čednost, da bi človeka priznanje te reči ob posameznem primerljeju vodilo. Človek se mora zavediti npravnega djanja.

V pretečenem stoletji so Sokratovo metodo začeli na ves glas hvaliti in posnemati. Za vse predmete je bila dobra in izverstna, kakor nektere zdravila, ktere se po svetu izklicujejo.

Z besedami in vprašanji igrati, jim je bilo po Sokratovo učiti. Kdor hoče po Sokratovi metodi učiti, mora naj poprej vediti, da Sokrat ni gojil učenih, da ni hotel učiti svojih učencev nove sisteme, da ni imel določenih učilnih ur, in da ni napravljajl izpraševanj in preskušenj. On je hotel svoje učence v dobrem podučevati, kjer je priložnost imel, da bili dobro vedili, še bolj pa spolnovali. Pravi Sokratiker tedej ne podučuje drugej, kakor tam, kjer se mu prilika ponuja in kjer so serca pripravne, ga poslušati in nauke sprejemati. Koliko časa bi pa človek mogel čakati na takošne priložnosti?

Sokratova metoda uči misliti in delati, vednosti ne. Predmete, pri katerih duh le prejema, izklučí. Sokratova metoda le uči misli poroditi. Kaj pa naj se rodi? Sokrat ne pustí, da bi učenci porod zavergli, preden da spoznajo, da je spaka. Ali to otroci spoznajo? In ko bi bilo to mogoče, ali smejo presojevati družbine postave in resnice svete vere? Pokorsčina pod postavo je tukaj prva dolžnost, ktera se tirja od rejnika. In poslednjič: ali se tako lahko daje posnemati Sokratov humor, „njegova izurjenost v besedovanji?“ Ko bi se Sokratiker zmirom mogel pripravljati za svojo besedovanje! Kako bo pa odgovarjal učencem, ki ga vse križem prašajo, ker že pregovor pravi, da en sam norec več more vprašati, kakor sedem pametnih odgovarjati.

Iz tega se lahko spozná, pri katerih predmetih se daje Sokratova metoda porabiti, pri katerih da ne.

Sokrat je zahteval od učencev, da svobodno in samostalno preišljuje. In v tej reči so ga tožili njegovi sovražniki; rekli so namreč, da mladost zapeljuje, ker jih hoče učiti modrovati zoper starše in prednike in da bogove zaničuje. Pomisliti je treba, da so bile Atene ta čas pri kraji, vstava in vera niste imeli veljave. Sokrat je hotel trohnelo deržavo na boljšo podlago postaviti in vdihniti praznim oblikom boljšega duha. Tedaj je napčnost odkrival. V tem so pa vidili njegovi zoperniki nevarnost za deržavo. Nad Alcibijadom in Kritijem, ki sta bila oba učenca Sokratova, so imeli dokaze za njihove tožbe. Meletos, Anitos in Likon so ga zatožili in l. 399. je bil obsojen, da ima strup piti. Desiravno bi bil lahko iz ječe pategnil, pil je vendar, pokoren poveljem svoje gosposke, strupeni kozarec. Njegova stanovitnost je izviralá iz njegove vere, da je duša neumerjoča.

Atenci so se močno kesali nad smertjo blazega modrijana. Njegove sodnike so iz dežele spodili, in kar v življenji ni dosegel, dosegel je po njegovi smerti, povsod so spoznali njegove zasluge in njegovo modrost, in postavili mu podobo iz bronu. Njegovi učenci, dasiravno med sabo v mislih različni, vendar v ljubezni do učenika zedinjeni so močno obžalovali njegovo zgubo, in dolgo se je ohranil spomin moža, kterega je delfiški orakel sam naj modrejšega imenoval, dasiravno jo modri večkrat sam od sebe pripovedoval, da le to vé, da ničesar ne vé.

Pomenki

○

slovenskem pisanji.

XXVII.

U. Karkoli sva doslej govorila, sva govorila hoté si olikati slovensko pisavo; vendar ne vem prav, kako se lika glagol hoteti — hočem.

T. Hotéti ima nepravilno in nepopolno sprego (Janežič §. 225); nepravilno, ker se ne ravna po nobeni gotovi versti ter ima na pósodo nekaj iz I., nekaj iz III., in nekđaj je jemal celo iz V. Pri vsem tem ima skorej prepolno sprego, ker ima v istem naklonu mnogo oblik p. hočem, očem, hčem, čem, ču-čo, hočejo in hoté, hotel, htel in tel i. t. d. Ne vem zakaj bi ne imel I. tvorno — preteklega deležnika hotév-ši v slovenskem, ker ga ima tudi v družih slovanskih jezikih n. pr. čes. chtěv, hrov.-serb. hotěv, kakor imevši.

U. Ali se sme djati v viši pisavi čem, češ, če, ker pravi Janežič v opombi 1): Nekteri Slovenci govoré v sedanjiku očem ali po odpahnjem korenem zlogu: čem, češ, če-čejo, n. pr. Če bom živel, očem še ktere nore med ljudi dati. Vodn. — Al hočeš kaj počakati, al češ se precej mahati? N. ps.

T. V viši in naj viši pisavi smeš rabiti ono obliko, ker a) ti je Vodnik v tem že vodnik z drugimi pisatelji jugoslovanskimi vred, ker b) je vterjena sploh v govorjenji, in ker c) je po nji govor dostikrat krajši pa krepkejši. Kako krepko p. poje Vodnik:

Ako li èè,

Je bil Estrajh in bo za vsè.

Zdaj bramboveci zaukajte.

Bit èè, bit èè

Estrajh za vsè.

U. Ako pa neče in noče, ne hče ali nehče, in ne hoče?

T. 2) *Z* nikavnico ne se staplja hočem v besedo: nočem, nočeš, noče ali nečem, nečeš, neče i. t. d., ki ima v 3. množni osebi: nočejo, nečejo, ne hoté, neté ali noté (cf. I. Jezičn. 37.). — Samo v tej besedi *h* Slovenci skorej sploh ne izrekujemo po običaji Serbov, ter pravimo očem ali čem, češ, če, pretekl. ôtel, ôtla ali tel, tla i. t. d. V sedanjem se čuje po gornjem Koroškem *čo*, kakor tudi ne mô n. ne morem (Jarnik), in Hrovat pravi *ču*, *češ*, *če* kar mu veljá tudi za prihodnji čas, kakor v stsl., in celó v nsl. namesti *b o d e m*.

U. Povem ti, da mi oblike očem (cf. ôčem, óčem in očém), hčem, otel — otla, htel — htela celo nič niso všeč, dasi poslednjo pišejo nekteri Slovani; raji že imam oblike hotel, hotla-o iz I. verste n. hotela-o iz III., in v dostavi zahtévati, zahtéva, n. zahtévá; v sedanjeku pa berem naj raji hočem, hočeš, hoče ali pa čem, češ, če, in veselí me, da so se krajše oblike sedaj Slovenci poprijeli tudi v pisanji. Kaj pa tisti češ pomeni, ki nam je velikrat v rabo.

T. Češ iz hočeš kaže v moji besedi misel ali govorico koga družega, kakor je pisal o tem Šolar: „Will man überhaupt einen Grund nicht als seine eigene Behauptung, sondern als Gedanken oder Angabe dessen, von welchem gesprochen wird, anführen, so leitet man ihn mit češ ein z. B.: Ko je bil konja zapil, je pa še na voz jel piti, češ, saj zdaj mi ga tako več ni treba. Ko se je iz strehe pokadilo, je pa čuvaj na gradu ustrelil, češ, da bo ljudi vkup spravil, dokler je ogenj še majhen (óç beim Grundangebenden Particip).“

U. In hoteti kaj pomeni, kaj prav zaznamnja?

T. V stsl. hotéti, časi pa redko h'téti je velle, v hrov. serb. volo, amo, hoče se opus est, šta se hoče sl. kaj se če ali kaj se hoče (was ist zu thun). Hoče se mi (ich habe Lust), noče se mi; čes. chce se mi jíst, spat (mich hungert, schläfert); hoté sponte, nedavno sem bral hotoma (ne po nevednosti, ampak hotoma), hotimice consulto, hotenije voluntas; potlej pa hot' f. desiderium, hotiv libidinosus, lascivus (hotliv,

hočliv), hotnik-nica, kar pohot-i f. libido, cupido, pohotnik-nica, pohotna misel, strast i. t. d. v nespodobnem pomenu.

XXVIII.

U. Hteti se mi noče pisati nam. hoteti tudi za to, da ne bi mislil si kdo hiteti, in ker si djal, naj varujem, da me kdo ne prehití, ker sedanji svet je hiter — torej mi povej, kaj zaznamnja hiter, in kako naj mi rabi hiteti, prehiteti.

T. Hiter je stsl. hytr' τεχνικός artificialis, studiosus, prudens, in hytrost' je ars, peritia, hytriti callidum esse, od tod hitrica, hitrec, hitrostnik prudens, artifex, enako v serbskem in ruskem. Gornji Serbi imajo khetry citus lit. kitras.

U. V tem poslednjem smislu je v nsl. hiter, hitrost, hitrica, hitrina (Eile, eilig, eilfertig), hiteti, prihiteti-evati, (eilen, um geschwinder fertig zu werden). Hiti, pa se ne prehiti festina lente (Eile mit Weile, ne prenagli se; kdor po časi hodi, pred domu pride). Zdaj vem, zakaj pravi Nestor, da sta bila Konstantin (Ciril) in Metod „hytra dva syna“, ker hiter je uméten, hitrost umetnost.

T. Najprej v dobrem (dexter, prudens, γνωστικός, σοφιστικός), po tem v zvitem pomenu (callidus); čes. chytřetis chlau werden, chytriti schlau machen, chytrost' vojenska Kriegslist, chytroba ein Kniff, chytrovati klügeln, listig handeln.

U. Hiteti festinare — kaj se reče? Ali ni tudi hititi, prehititi?

T. Stsl. hytiti je rapere,prehendere, kakor tudi hytati p. mi je uhitil, uhital t. j. siloma unesel, vzel, pobral. Še sedaj pravijo naši pastirji: ovce rade uhitajo t. j. ubegajo. — Ali bi se dalo razločiti hiteti (eilen) in hititi (eilen machen), ne vem. Res so glagoli III. verste sploh neprehajavnega pomena, srednje mere; vendar se ločijo tako zvani predmetni neprehajavniki i. t. d.

U. Sestra je brata preživela (überlebt, mimo preživela ernährt); velika sreča nas je doletela; celo noč sem prebdéla; sosedov sin je našega prehitel t. j. prekosil, posekal, prespel itd.

T. V serbskem je hititi — hiteti in hitjeti festino; hitati 1) bacati ali metati, 2) hiteti ali leteti festinare, 3) prehendō (cf. hvatati, hvatiti, hvanûti, pa tudi švatati, šlatati, slatati); hitar velox, hitan urgens (pressant), hitnja festinatio, in ker hitnja ni pridna, ima Serbljanin prislovico: hitnja je djavolski posao (posel).

T. Posel je iz poslati, in to iz poslati, od tod sel stsl. s'l' legatus, apostolus, nuncius, obses, s'lati mittere, pos'lati po kogo arcessere. Gre kot sel (Eilbote) je v pregovoru po Kranjskem še navadno. Sicer se pravi sedaj sploh poslanec, poslanik. Selstvo je v nsl. rabil še Truber „prinese selstvo“ (Botschaft), selstvovati legatione fungi.

U. Posel je pri nas hlapec ali dekla, posli pa družina; vendar v nsl. pisarijo zdaj mnogokrat posel v drugačnem pomenu.

T. Pos'l' ali posel stsl. 1) locum tenens, legatus, minister, 2) legatio, ministerium, negotium, in tako tudi v nsl. sel Bote, posel Dienstbote, po Štajarskem tudi Geschäft, in poslovati servire sich beschäftigen; posel tvoriti; hrov. posalao, čes. poselnice, nserb. rus. posol.

U. „Kdor dobro sluje, lahko in vspešno posluje“ — je za vsacega človeka pomenljiv pregovor. Od kod ima Marko legatus slapot in legatio slapotstvo, ne vem; pa vsaj ne iz slati in pot?

T. Že Kopitar se posmehuje tej besedi, ter meni, da jo je Marko sam skoval. Jarnik pa piše: slapot Abgesandter Vgl. im Mittelalter die Walpotones.

U. Pa ne, da bi bili ti naši nekdanji valpotje — vavpeti, ki so tiraje tlačane sim ter tje vpili nad njimi.

T. „Vavpet quidam deductum vult ab upyem (vpijem), clamo; quia laborantibus angariam continuo inclamat, et ad laborandum perurget“, — piše Marko sam. In Miklosič primerja stsl. v'piti z goth. vop, vopjan clamare, vendar tudi z našim péti, in cf. rus. vopiti — vopijati, hrov. serb. zavapiti, vapiti, upiti i. t. d. In morebiti so vavpeti naši šrajji — širajji, kateri so svoje čisto slovensko ime poznej poptujili in popačili v Schrey!

U. Kako pač to razlagaš? „To je pa vendar preveč, in kar viditi ne morem, da nekteri pišejo Šraj nam. Schrey“, mi je nedavno serdito opomnil neki gospod Simtertje.

T. Razlagati je to ime iz š'rajati — širojati, in to iz IV. verste širojiti, kar se pravi 1) piliti žago, širiti ali iztegovati ji zobe (die Zähne der Säge ausbreiten), in 2) govoriti (reden); in v tem pomenu je kej navadna ta beseda po

južnem in zapadnem Slovenskem: Sva širajala (šrajala) t. j. govorila, menila sva se, ne ravno vpila; pridi k meni drevi, bova malo širajala i. t. d. Pisati se ima prav za prav širajati, širajar, širaj, šraj pa je kakor vsok n. visok, srov n. sirov, scer n. sicer i. t. d. (cf. Šraj, Šrajka, Šrajar pa Schrey, Schreyer)!

Kaj si učitelja dopisujeta.

Nikar ne zameri, da nisem na Tvoje poslednje pismo tako hitro odgovoril, kakor si znabiti pričakoval; le pomisli, kako dolgo sem jaz čakal Tvojega pisma!

Da, čudne reči mi pišeš v svojem poslednjem listu. Tožiš mi, da vaši otroci le zavoljo keršanskega nauka hodijo v šolo za druge šolske predmete se pa ničesar ne zmenijo; tudi pripoveduješ, da je šola v Ravnodolu poprej lepo napredovala, sedaj pa hira. Poslednjič pristaviš, da so tega krivi duhovski in deželski predniki šol. Mogoče! — mogoče pa tudi, da mi nisi povedal vseh okolnost, ktere to reč vzrokujejo; ako se okolnosti spremené, se spremení tudi djanje.

Ko bi se vse na tanko spolnovalo, kar ukazuje slavna vlada in preč. škofijstvo naroča zastran šol, bi bile gotovo vse šole v naj boljšem stanu. Koliko dobrih, resnično koristnih ukazov ostane na popirji, ker nikogar ni, da bi jim vdihnil življenje! koliko se pa tudi spolnuje, kar nasvetova preč. škofijstvo! Prijatelj Istinovič mi je pravil, da šolski predstojnik v njegovi fari šolske ukaze z nejevoljo odbacne, rekoč: „Kaj to mene briga“, ter jih še prebrati noče. Neprijatelji šol iz med učenih stanov tedaj iz vradniškega ali duhovskega stanu so ali iz samopašnosti in vnemarnosti. Prav podobni so tistim porednim fantalinom v moji šoli, kedar jih namreč dobro okregam in ozmerjam zavoljo njih lenobe in zanikernosti, molčé, kakor da bi jim jezik zmerznil, odhajaje pa se posmehujejo, rekoč: „No, dobre smo slišali, sedaj bo pa že en čas mir, dokler se zopet učeniku ne bo zljubilo nas ozmerjati“. Ravno tako delajo nekteri gospodje bodi si svetni ali duhovni, kedar jih njih predniki kaj bolj terdo poprimejo: „Pa še ta sitna šola, kakor da bi mi družega posla ne imeli, kakor poslušati, kaj nam siten učiteljček zmirom čveka, naj p. . vzame njega in njegovo šolo. Pa že sopet ukaz od deželne vlade. Pa saj se ne mudí, bom že; učitelj naj pa poterpi, vesel naj bo, da ga

imamo. Škofijstvo lahko priporoča in svetuje, saj ne vé, kako je pri nas. Pa kaj zato, jaz že vem, kaj mi je storiti“.

Drugi neprijatli šol pa modrujejo: „Za kmeta je naj bolj motika in sekira. Delati, delati! učenih ljudi je že tako preveč na svetu“. Takošne bi le vprašal, ali je znanje človeku dobro in koristno, ali mu je škodljivo. Če je dobro in koristno, zakaj bi ga ne privosčili tudi nizkim stanovom, če je pa škodljivo in pogubljivo, kakor je Rousseau terdil, tako je pa človeštvo zgubljeno, zanj ni druge pomoči, kakor da odpravite šole, zaveržete vso učenost in umetnost, in da greste zopet v gojzd in jeste želod in oblačite se z medvedovo kožo, kakor naši prednamci.

Pa porečeš tega te nisem vprašal. — Pa glej, če ti to prevdariš, tako boš ljudi, dasiravno morda preklano suktnjo nosijo, pa šole ne podpirajo, miloval ali pa zaničeval. Prav prijazno ti pa svetujem, da nikar ne bodi prenagel in preveč nesterpen, da reči ne pohujšaš, ko jo misliš popraviti. Pride čas, pridejo okolnosti, v kateri, boš mogel svoje serce prav izprazniti, dotlej pa molči, nikar ne pripoveduj, kako te tako ravnanje boli ljudi, kateri Ti pomagati ne morejo. Domač pregovor pravi: „Gospod je nad gospodom; nad vsemi je pa Bog v nebesih“. Sicer pa tudi jaz mislim, da Ti ne smeš molčati, kedar se šola samopašno spodkopuje; tudi Tebe zadene nekoliko krivice, če ne za drugo tako vendar zato, ker si molčal.

Žalostne so res Tvoje zadeve, pa vendar ne obupaj in serčnosti ne zgubi, sčasoma se more vender le poravnati, v teh okolnostih pa pokaži, da si mož, kateri se tudi zopernost ne prestraši, kateri sam nad sabo gospoduje tako, da molči in govori o svojem času. Upam pa, da mi boš v prihodnjič bolj veselih novic pisal iz svojega kraja.

Tvoj

Svetoslav.

Novice.

Iz pod Ljubelja na Gorenskem. (Konec). Ali se pa tudi ravna povsod postavno? Kakor slišim, ne! Da je temu res taka, zavrnem te na razpis sl. c. k. državnega ministerstva od 5. jun. 1864, v katerem zahteva sl. ministerstvo, da se nedeljski ponavljavni šoli odločijo dve uri. Ravno tako, da se tudi vpeljejo ponavljavne nedeljske šole za dekleta. Ali je ta zaukaz že povsod v življenje

stopil? *) Veliko borenja sta imela gosp. vodja in gosp. župnik, preden se je vpeljala deklinška nedeljska šola v teržiško glavno šolo. Nekteri bolj zmožni starši vstavljali so se in na vso moč terdili, da jih nihče ne more siliti, svoje otroke izveršivši četerti razred v ponavljavno šolo pošiljati. Pa vodja pokazali so, da temu ni tako in da sl. ministerstvo strogo zahteva ustrojenje ponavljavnih šol. Izpisali so vse važniše paragrafe ministerskega zaukaza ter jih poslali od hiše do hiše, kazaje da c. k. okrajno predstojništvo mora ojstro kaznovati vse one starše, ki se ustavljajo ali pa protivijo ministerskim naredbam. In tako je bilo veliko toževanja. Nekteri so se izgovarjali s tem, da se deklinška nedeljska šola po drugih mestih in terjih še ni vpeljala ter rekli, ako je ta nova postava za Teržič, mora biti tudi za druge kraje. Tudi učitelji so se upirali ter zahtevali, da se mora ta naprava tudi drugod poprej vpeljati. Gosp. vodja ponudili so se naposled sami za podučevanje onih deklet, ktera starši ne pusté med druga nedeljska dekleta, in tako jih podučujejo, dasiravno imajo duhovnih opravkov čez glavo, vsaki teden po dve uri. Učiteljem so obljubili tudi za dostojne remuneracije skerbeti, kar tiče podučevanja v nedeljski šoli; in tako se sedaj v Teržiči razpis sl. ministerstva tankoma spolnuje. Ali se pa tudi ravná po tem razpisu po vseh drugih glavnih šolah? In ako se ne, kdo je kriv? Dragi moj „Klatež!“ ovóhaj one, ki se ustavljajo ministerskim naredbam in naznani jih, da zvé tudi sl. ministerstvo, kako se ravná z njegovim razpisom. Drugopot kaj več od podljubeljskega znamenitega terga. Pred pa, ko končam današnji moj spis, moram še Tomince poprašati, kako je neki to, da izmed več odrasčenih dečkov, ki se pridejo v Teržič rokodelstva učít, in tako tudi v tukajšnje nedeljsko šolo stopijo, nobeden čerke ne pozná in od kake šole prav nobene pojme nimajo. Tominci! kako je to? Ali se pri vas ravná postavno? Podljubeljski pisatelj tudi k vam vidi!

T.

Iz potne torbe. Kakošen svet mora pač biti na Notranjskem? mislim sam pri sebi, ko pogledam na zemljevid in vidim narisano vse polno hribov. In še celó „jezer“, kir vodo daje in požira, zajc perskaklja, kadar ribica umira“, kako je to mogoče? Tudi sedaj malo teh krajev poznam, vendar toliko vem, da se Kras ne začné precej unikraj Verhniko, pa da se vendar nam močno bliža; vidil sem nekatere kraje tamkej in nekoliko razumem, kako da so takošne prikazni mogoče, kakor je omenjeno jezero.

Vidiš, dragi moj, tožil si mi že večkrat, da ljudje pripovedujejo, da so bili po teh in unih večjih mestih in ptujih deželah, ter pripovedujejo kakošne reči so tam vidili, od svoje domovine pa le malo vedo povedati. Meni pa domači kraji, domači hribi in logi, domače ljudstvo med vsemi naj bolj dopada in serce razveseljuje; potopise in okrajopise domačih krajev naj raji berem.

Pozabil sem ti pa povedati, da imam za svoje popotovanje pripravljenih par vrancev; niso ravno lepi, toda terdni so, in tudi

*) Žalibože, še so kraji, kjer se na nedeljsko šolo prav malo ali pa celó nič ne gleda.

po ceni, kajti pri čevljarji sem jih kupil za 8 gold. Na binkoštno saboto me nesó ti vranci v Borovnico, in od tam naprej čez gorske slemenena v cerkniško dolino. „Kam pa greste“, prašam verste ljudi, ktere so me srečevale. „Na Zalostno goro“; „kam pa vi?“ „na Križno goro“. „Dober odpústek Vam Bog daj“; „hvala, in tudi Vam“.

Zvečer pridem na Križno goro. Večernice so minule; ljudje se ali domu povračujejo, ali ostajajo na gori. Poslednjim se tudi jaz pridružim in čakam na gori družega dne, velicega praznika prihoda sv. Duha. K zjutranjem cerkvenem opravilu se zbira in prihaja ljudstvo iz vseh krajev. Cerkev je bila natlačena; ljudje so se pa vendar veliko lepše in pobožnejše obnašali, kakor se vidi sim ter tje o takošnih prilikah. Po zjutrajnjem opravilu se ljudje razidejo. Križna gora je v staroterško faro v Lož in g. g. duhovniki te fare opravljajo tam službo Božjo ob shodeh. Po gori do cerkve je 14. postaj ali štacijonov sv. križevega pota; slike v znamenjih so še dosti lepo na platnu po Firihovem izpeljane. Cerkev zidana v popobi sv. križa je srednje velika; tudi božja pot tukaj ni tako sloveča, kakor nektere. Pri cerkvi so pa imeli zmirom duhovnika, in pobožnih romarjev se tu nikdar ne manjka. Nekoliko nižeje je pa cerkev sv. Ane in dvoje hiš.

„Kaj pa notranjski svet in cerkniško jezero?“ — Pa si vendar nepočakan. Ravno sem hotel povedati, da se iz Križne gore prav lepo pregleda ložka in cerkniška dolina. Jezero je že bilo večidel vsahnilo, le nekoliko ga je še bilo viditi, in trava raste na svetu, kterega je poprej voda zalivala. „Zakaj pa jezera ne odpeljejo?“ reče romarjev eden, ki je menda pervikrat ta kraj vidil. Zanimivo ga pogleda drugi, ki je bil iz cerkniške doline domá in molčí. Gotovo si že bral v „Novicah“ od tega jezera in ne boš prašal, zakaj da voda zaliva cerkniško dolino. Pristavim še le to: Ves svet po Notranjskem je bolj gorat; gorovje je večidel iz apnejska. Med tem gorovjem so večje ali manjše doline, pa na vseh krajih zaperte; svet je tedaj kotličkast. Vode, ki tukaj izvirajo, nekoliko časa teko, in potem jih zemlja požira, ker vemo, da voda ne teče navkreber. Taka je po ribniški dolini, tako je drugod. Obloški svet je visoka ravana; vode, ktere tamkej izvirajo, se zgublajo v zemljo, in se odtekajo, kakor je verjetno, v ložko dolino. Po tej dolini tekó nekoliko časa po verhu, pa ložka voda se zgublja pri Daneh v zemljo. V cerkniški dolini se imenuje ložka voda Oberh, in se izliva v cerkniško jezero. Sicer ima to jezero še druge pritoke, ali Oberh daje cerkniški dolini veliko in stanovitne vode. Cerkniška voda pa zagleda v Planini beli dan, kjer se imenuje Unca in pri Verhniki se imenuje ta voda Ljubljaniča. In glej tako po ljubljanskem mestu teče tista voda, ki je napajala visoko obloška ravano. Glej, to ti je nekoliko podobe zanimivega sveta po Notranjskem. — S Križne gore sem šel v Deželo. Tako imenuje Ložan svoj kraj. To dolino obdaja na vseh krajih hribovje, tedaj je prava dežela — kraj za se. Lepa prav dobra izpeljana pred nekoliko leti izdelana cesta veže to dolino s Cerknico in dalje z železnico na Rakeku, na drugi strani pa z Oblokami. Prava dobrota je ta cesta za ložko dolino. Veliko lesene robe se zvozi po tej poti

na železnico in žita v to dolino. Zakaj neki sosodje Hrvatje od svoje strani ne izpeljejo ceste čez Prezid in dalje!

Ložka dolina je v marsikterem oziru zanimiva. Na griču nad sedanjim starim tergom — menda bolj prav starim Terpom — je stalo nekdanj japodiško mesto Terpo. Dobivajo se stari denarji po ogradah; vsaki posestnik ima namreč svoj del ograjen. Prav dobro se še poznajo obrisi stare cerkve. — Nad mestom Ložkim so velikanske razvaline tistega grada, v katerem so sloveli nekdanji gospodje iz Lož „Die Herren von Laas“. Staroterška fara je zelo zelo razširjena, šteje namreč 22. podružnic in sega unkraj Križne gore v cerkniško dolino. Pod znožjem gorá je grad „Šneperg“. — Ložka dolina ima plodne njive in lepe travnike, in redí lepo govejo živino in drobnico! žita pa večidel premalo pridelá za svoje številne prebivavce.

Moški v tej dolini hodijo na jesen in zimo na Hrovaško, kjer po šumah dervarijo. Ozimina je letos kaj redka; nekatere njive so toliko da ne prazne. Koliko njiv bi bilo čisto praznih ostalo, ko bi ubogi ljudje teh krajev ne bili dobili semenskega žita za jarino! Kmet, ki nima semena za svoje njive, je gotovo zelo reven in pomoči potreben; če njive ne more obsejati, kaj pa potem! — Kako dobro so vendar naloženi takošni denarji, ki se kmetu darujejo! Ljudje v tem kraji so sploh bolj mirni in krotki, in ko bi ne bilo gojzdov ali bolj rečeno: ko bi bili servitutne pravice vredene, bi ne imela sodnija zaznamovati veliko zločinstev. Prebivavci govore prav lepo slovensko narečje; jezikoslovec bi tukaj najdil dosti besed drugej nenavadnih; izpeljava besed je lepo prosta in neposiljena. Častiti gospod J. O. imajo nabranih veliko drugej nenavadnih pregovorov in besed, ktere bodo, kakor morda smemo upati, priobčili v svojem času. Ta dolina bi bila zares raj; ali v raji so rastle sadne drevesa; po ložki dolini jih pa le malokje vidiš. In vendar bi se v tej dolini sadje lepo obnašalo. Po ilovnati zemlji bi posebno jablani lepo rastle; koliko slabega je, postavim, zemlja v Tunicah pri Kamniku na Gorenskem, in vendar imajo Tuničanje cele gojzde sadnih dreves, kterih sad sami uživajo ali pa lepe denarce iz njega skupujejo. Koliko praznih in golih berdov je pa po ložkem svetu! k večjemu, da raste kak prtilkovec ali pa leskev germ! In vendar bi menda ne bilo tako težavno ali nemogoče, sadjorejo v tej dolini povzdigniti na višjo stopnjo. Svetá je dosti praznega; duhovska in deželjska gosposka v tem kraji, kakor se vidi iz vseh naprav, je skerbna za dušni in telesni blagor stanovavcev, le treba bi bilo začeti in ljudem djansko pokazati, da to ni nemogoče. Kako lepo bi bilo, ko bi staroterška šola imela lepo in dobro vredjeno vertno šolo, iz ktere bi lahko prebivavci dobivali sadne drevesca! Po berdih bi ljudje nasadili sadonosnega drevja, in kjer vroče solnce pripeka po razhojenih in oglodanih pašnikih, bi rastle zlahkno sadje, ktero bi ljudi varovalo lakote in stradeža, pa bi tudi marsikteri krajcar privabilo v dolino.

To niso zgolj prazne sanjarije. Gospod dr. Bleiweis je v kmetijskem zboru l. 1861. priporočal sadjorejo za Notranjsko kot pripomoček, da se ljudstvo ob hudih letih brani gladu; ranjki g. Kalister

je napravil darila za pridne sadjorejce po Notranjskem, in visokočastito škofijstvo v Ljubljani deli vsako leto premije učiteljem, ki se urijo v slovensčini in vkvarjajo s sadjorejo.

Kar pa do sedaj ni bilo v ložki dolini, more se zgoditi še v prihodnje, in Ložani bodo potem mogli ponosno reči, da je njih dežela zares raj, kjer raste obilo sadnih dreves.

Iz bele Krajne. (Učiteljski zbor). 8. junija se nas je zbralo 14 učiteljev in 4 gg. duhovniki v Semiču, kamor so nas preč. gosp. dekan vsako leto sklicali. Tudi je naša dekanija tako razširjena, da mora človek od marsikterega kraja 4 ure čez hribe in doline dobro koračiti, da ves spehan dospé v Semič. Da se pa učitelj dosti vozariti ne more, se lahko razumé. Kje bi dobival denar za časopise, za pomočne knjige in za mnogo drugih vsakdanjih potreb?! Pomagamo si pa s tem, da posojujemo časopis eden drugemu. Beremo pa: „Učiteljskega Torarša“, „Novice“, „Slovenca“, „Oesterr. Schulb.“, „Triglava“, „Allg. deutsche Lehrerzeitung“ „in Magazin für Pädagogie“. — Ko smo zbor začeli s serčnimi željami vedno se ravnati po besedah: „vse za Boga, cesarja in domovino!“ smo še zapeli „Hej Slovenci“, in potem smo jeli pretresovati vprašanja za ta shod namenjene. Pri vsakem odgovoru se je vnelo živo pomenkovanje, ktereга so se vdeleževali posebno tudi gosp. duhovniki. Vsak je pristavljaj svoje misli; vsak je gotovo kaj drugače zavijal, poslednjič so pa gosp. dekan jedro vsacega odgovora ponovili, tako da si ga je vsak lahko prav zapamtil. Omenili so pri tem tudi, da naj se kratko in krepko odgovarja brez okolnosti in predolgih vvodov. — Pomenkovali smo se čez tri ure. Poslednjič je bila še želja izročena, naj bi se v prihodnje taki odgovori tudi slovenski izdelovali; do sedaj sta to le dva stori-la. — Po tem smo se pa usedli pri gosp. dekanu k skupnemu obedu. Poživili smo se tudi telesno, ko smo poprej dobili dosti hrane dušne na težavno učiteljsko pot. Spominjali smo se tega, unega, posebno pa šolstva, naših sl. prednikov in vseh pridnih delavcev na učiteljskem polji. Pese-m pa, kar jih je bilo pri tej veselici spetih, ne morem našteti. Pozno smo odhajali z željo, da bi se zopet kmali tako serčno in vspešno radovali. — Naj podam sedaj še gospodu pod Ljubeljem kaj v torbico, da mu ne ostanemo beli Kranjci dolžni odgovora. Kar šolstvo ob Kopi zadeva, se lepo v domačem duhu razvija; samo iz en-ga se ne sliši nič veselega; pa upati je, da se taki glas vleže. V Semiču in v Metliki imajo podučitelje; vender pa v Metliki šola ni šoli podobna. „Kaj pa v Černomlji v sredini?“ bote vprašali. Tu je glavna šola s slovenskimi napisi na razredih, ima veliko potrebnih reči. Manjka ji vender še radodarnih podpornikov. Ima pa zemljovide, glo-bus, podobe strupenih rastlin, predalnike i. t. d. Podučuje se v petji, risanji, sadjoreji, sviloreji (v šoli so svilnice), in v čebelarstvu. Kar je naj novejše, je pa „dekliška šola“. Deklice se popevaje učé šivati, plesti i. t. d. Zelel bi pa, da bi vidili lepi sedanji farovž černomalj-ski. Kako lepo stoji nova farna cerkev v Dragatušu med farovžem in šolo, kjer so č. g. župnik z velikim trudom krasni vert med cer-kevo in farovžem zasadil vkljub termastim seljanom. Tudi je nekaj

verta pri šoli, kar se drugej še pogreša. — Dalje je nova šola na Planini in prav lepa v Podzemlju. Sedaj pa jo zidajo v Preloki v daljnem kotu nad Kopo, kamor srečno pot želim tistemu, ki ga bode osoda namenila gledati daljno Bosnijo in stermoviti Klek.

L. Knific.

Iz Preserja. Tudi pri nas se v poletnem času praznijo šolske klopi. Bog daj, da bi nekteri starši vendar enkrat kaj več veselja dobili do šole! — Letošnji sneg je nam pač veliko zaderževal sadjorejo, čebelarja in sploh na polji. — Na vprašanje, kako naj učitelj sadjorejo pospešuje, bi jaz med drugim priporočil tudi to, daj naj učitelj tu pa tam po kmečkih vertih kaj cepi. Jaz sem letos cepil kakih 200 dreves po mnogih vertih, kar je bilo sosedom zeló po volji. Tudi čebelarja cvetè pri nas; imamo kakih 24 čebelarjev, kateri imajo po 20, 30, 40 tudi 70 panjev za pleme. Žalibog, da nam je letošnja zima blizo 400 panjev za pleme uničila, sedaj bi bili vredni skoro 2000 gold. Škoda! Sviloreja pa pri nas ni še obče znana; vendar je že nekaj posestnikov, ki zasajajo murbe. Jaz imam letos kakih 3000 svilnih gosenc, ktere se prav dobro obnašajo. Priporočam jih za pleme vsem, ki potrebujejo dobrega in zdravega semena. **Z Bogom!**

J. Uranič.

Iz Ljubljane. 22. preteč. m. je bila v mestni dvorani prva seja matičnega odbora, h kateri se je sošlo vkup 20 vnanjih in domačih odbor-nikov. Za predsednika je bil naj pred izvoljen mnogozasluženi gospod baron A. Zois, in ko je ta povedal, da zavoljo svojih okolnost ne more prevzeti te volitve, je bil za povesednika enoglasno izvoljen gospod dr. Lovro Toman. Za podpredsednika sta bila izvoljena gos-poda dr. L. Vončina in dr. Jan. Bleiweis; — ker pa ima g. dr. Bleiweis že tako čez glavo opraviti, je prosil, da bi izvolili drugega, in izvoljen je bil na njegovo mesto stolni prošt, preč. gosp. A. Kos. Denarničar je gosp. dr. J. Zupanec. Gospodje prof. Lesar, Marn in Vavrū bodejo brez plačila opravljali tajniške opravila. — Sklenjeno je bilo, da pride na svitlo „letopis“ v več zvezkih z matičinimi zadevami, s slovanskimi rečmi in s slovanskimi stvarmi, pa brez koledarja. Vredovalo ga bode tajništvo, kamur naj g. pisatelji tudi pošiljajo svoje spise. Prišel bode tudi na svitlo „zemljopis slov. zemlje“, ki ga bodo vredovali gg. P. Kozler, M. Cigale in L. Svetec. Vspeh slov. Matici!

— Gimnazijalne, realne in normalne šole bodo letos zavoljo popravljavanja šolskega posloplja jenjale že v sredi tega mesca.

Listnica. G. K. v Č.: Vaše besede „o razzaljivih besedah“ in o št. „15.“ vaše dek. smo izpustili; ako pa zahtevate, da se to naznani, povejte nam bolj na tanko kaj in kako. — G. A. V. v S.: Smo preskerbeli. — G. J. E. v St. l.: Blagi ranjki je bil le za pol leta naročen na „Tov.“ — Nekterim gg. dopisnikom: Hvala za dopise! pridejo kmali na versto.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.